

KİM ÜÇÜN DAHA MÜHÜMDÜR?

Sizin prioritetləriniz mənimkindən fərqli ola bilər!

Mövzu:	İnsanın ümumi hüquqları
Çətinlik səviyyəsi:	3-cü səviyyə
Yaş həddi:	10-13 yaş
Tələb olunan vaxt:	60 dəqiqə
İştirakçıların sayı:	12-24 uşaq
Oyunun növü:	prioritetlərin müəyyən edilməsi, Konsensusa nail olmaq, müzakirə.
Xülasə:	Şagirdlər Uşaq hüquqları konvensiyasının hansı maddəsini ləğv etməyi, eləcə də hüquqların qarşılıqlı asılılığını və nəticələrini müzakirə edirlər.
Vəzifələr:	Uşaq hüquqları konvensiyası ilə tanışlıq. Hüquqların universallığını, vacibliyini və bir-birindən asılılığını aydınlaşdırmaq.
Hazırlıq:	Uşaq hüquqlarının təsviri olan kartlar hazırlayın.
Materiallar:	Kağız və qələmlər. Lövhə və markerlər. Uşaq hüquqlarının təsviri olan kifayət qədər kartlar. Kartların sayı iştirakçıların sayının yarısına Uyğun olmalıdır.

TƏLİMAT

1. Qrupun "Uşaq hüquqları konvensiya"sı ilə tanışlıq dərəcəsini müəyyən etmək üçün oyunu "Beyin həmləsi"ndən başlayın və ya uşaqlara bu mövzunu artıq bildiklərini xatırladın. Əgər qrup uşaq hüquqları ilə tanış deyilsə, aşağıdakı adaptasiya edilmiş versiyanı nəzərdən keçirməklə başlayın.

2. Uşaqları iki və ya dörd nəfərdən ibarət kiçik qruplara bölün və hər qrupa uşaq hüquqları olan iki kart, kağız və qələm verin. Onlara izah edin ki, hər bir kartda "Uşaq

hüquqları konvensiyası”nda verilmiş hüquqlar aydınlaşdırılır. Uşaqlara kartlardakı iki maddəni ucadan oxumağı və onlar üçün ən mühüm olan hüququ seçməyi tapşırırlar. Daha sonra onlar niyə məhz o hüququ seçmələrinin səbəblərini qeyd etməlidirlər.

3. Daha “az mühüm” hüquqlar olan kartları toplayın. Dörd nəfərdən ibarət hər bir qrupa seçdikləri kartla digər qrupla birləşməyi tapşırırlar. 8 nəfərlik bu böyük qrup 2-ci təlimatdakı fəaliyyəti təkrar etməli, onlar üçün prioritet olan hüquqları seçməli və bu seçimin səbəblərini əsaslandırmağa çalışsınlar.

4. “Az mühüm” hüquqlar olan kartları yenidən toplayın. Onların hamısını “Daha az mühüm hüquqlar” adlı plakatın üstündə toplayın.

5. Qruplar son seçimi etdikdən sonra hər qrupdan bir nəfərə uşaqların seçdiyi ən mühüm, yeganə kartı ucadan oxumağı və onların seçim səbəblərini izah etməyi xahiş edin. Bu kartları bir-bir “Bizim hüquqlarımız” adlı plakatın üzərində sadalayın. Qrupun ölçüsündən asılı olaraq yalnız iki yaxud dörd hüquq qalacaq.

6. Bu seçimi müzakirə edin:

- a) Seçim etmək sizə çətin idi? Nə üçün?
- b) Hansı faktorlar sizi bir hüququ digərindən üstün tutmağa məcbur edirdi?
- c) Oyunun gedişində hansı hüququn ən mühüm olduğu haqda təsəvvürləriniz dəyişdimi?
- d) Siz başqa qrupların öz seçimini əsaslandırma səbəbləri ilə razısınız? Nə üçün hə, nə üçün yox?

7. “Az mühüm” hüquq kartları uşaqlara paylayın və onları ucadan oxumağı xahiş edin. Əgər biz bu hüquqları həqiqətən inkar etsək, nə baş verə biləcəyini müzakirə edin.

a) Bir neçə hüquq seçin və uşaqlardan bu hüquqlarsız nə baş verəcəyini təsəvvür etməyi xahiş edin. (məsələn, alternativ qayğı hüququ, ailə həyatı hüququ, əyləncə və mədəni tədbirlər hüququ)

- b) “Daha az mühüm” hüquqlardan birinin itməsi şəxsən sizə necə təsir edəcək?
- c) Bu “az mühüm” hüquqların itkisi sizin seçdiyiniz hüquqlara necə təsir edər?

TƏHLİL VƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ

1. Universallığın fundamental prinsipini uşaqların yadına salın: hamı eynihüquqludur. Sonra müzakirə edin:

Nə üçün bütün insanların eynihüquqlu olması mühümdür?

2. Bəzi insanları bu hüquqlardan məhrum etmək olarmı? Nə üçün?

a) Uşaq hüquqlarına tam şəkildə malik olmanın mühümlüyünü müzakirə edin. Baxmayaraq ki, “vaciblik” və ya “qarşılıqlı asılılıq” kimi terminlərdən istifadə etmək lazım gəlmir, bütün uşaqlara bütün hüquqların lazım olduğunu anlamağa kömək edin.

b) Xüsusi nümunələr üzərində hüquqların qarşılıqlı əlaqəsini göstərin (məsələn, təhsil və informasiya hüququ, ailə və valideynlərdən ayrılmamaq hüququ).

3. Hüquqların nə üçün onlara mühüm olması barədə nümunələr gətirməyi uşaqlardan xahiş edin.

a) Bir hüququn digərindən üstünlüyünün fərdi prioritetlərindən necə asılılığını müzakirə edin (məsələn, “Məni heç vaxt həbs etməyiblər”, yaxud “Mən hər iki valideynimlə yaşayıram”). Lakin Uşaq hüquqları konvensiyası dünyada bütün uşaqların tələblərini diqqət mərkəzində saxlayır.

b) Uşaqlardan elə situasiyalar fikirləşməyi xahiş edin ki, orada “az mühüm” hüquqlardan hər biri hansısa uşağın sağ qalması və rifahı üçün həlledici olsun.

DAVAM ÜÇÜN TƏKLİFLƏR

“Bizim qrupun konstitusiyası” oyunu hüququ vəzifə ilə əlaqələndirilir.

Uşaq hüquqları konvensiyasını öyrənən digər oyunlar – “Stolüstü oyunlar” və “Dovşanın hüquqları”

“Yeni torpaqlara səyahət” oyunu da uşaqların qarşısında hüquqların prioritetliyini müəyyən etmək məsələsini qoyur.

FƏALİYYƏT ÜÇÜN İDEYALAR

Uşaqlardan müzakirə edilən hüquqlardan gündəlik həyatda necə faydalandıqları barədə nümunələr gətirmələrini xahiş edin.

Onlara tanış olmayan siyasiyalarda uşaq hüquqlarının müdafiəsi yaxud pozulması haqda məlumatlar seçin, məsələn, uşaq əməyi ilə bağlı.

APARICILARA TÖVSIYƏLƏR

Yəqin ki, kiçik uşaqlara bəzi hüquqların daha ətraflı izahı gərək olacaq.

Aparıcı qrupun bütün qərarlarını şərhəz qəbul etməlidir. Qrupun qərarına istənilən etiraz uşaqlar tərəfindən olmalıdır.

Uşaqların konsepsiyanı başa düşmələri üçün “qarşılıqlı asılılıq” və “qarşılıqlı əlaqə” kimi hüquqi terminlərdən istifadə etmək mütləq deyil.

Analitik müzakirə gedişində konkret nümunələr gətirməyə hazır olun ki, hər hansı bir hüquq götürülsə, nə baş verə bilər.

Uşaqlar başa düşməlidirlər ki, heç də hər şey hüquq deyil.

ADAPTASIYA

Bu oyun Uşaq hüquqları konvensiyası barədə bəzi biliklərin olmasını tələb edir. Əgər uşaqlar bu Konvensiya ilə tanış deyillərsə, oyunu uşaq hüquqları mövzusunda başlayın: sonra qoy uşaqlar özləri hüquq kartları hazırlasınlar. Onları cütlərə bölün, Uşaq hüquqları konvensiyasının uşaq versiyasının bir yaxud iki maddəsinin mətnlərini və kartlar üçün bərk kağızları, bədii materialları paylaşın. Onlara hər bir maddəni ayrı-ayrı kartlarda yazmağı və onu şəkillərlə illüstrasiya etməyi xahiş edin. Kartlar hazır olan zaman hər bir cütlük öz hüquqlarını oxuyub, orada nə deyildiyini izah etməli və öz illüstrasiyasını bütün qrupa göstərməlidir. Sonra N2-dən başlayıb təlimatı yerinə yetirin. Maddələrdə nə deyildiyini başa düşməkdə aparıcı uşaqlara kömək etməlidir.

PAYLAYICI MATERIAL: HÜQUQ KARTLARI

Uşaq Hüquqları Konvensiyası

Maddə 7.

Ad və vətəndaşlıq hüququ

Uşaq doğulduqdan sonra dərhal qeydə alınmaq və doğulduğu andan ad və vətəndaşlıq almaq, həmçinin öz valideyinlərini tanımaq, mümkün qədər onların qayğısında olmaq hüququna malikdir.

Maddə 3.

Uşaq hüquqlarının ən yaxşı şəkildə təmin edilməsi

Uşaqla bağlı bütün fəaliyyətlərdə və qərarlarda ilk növbədə diqqət onun maraqlarının ən yaxşı təmin edilməsinə yönəlməlidir.

Maddə 6.

Yaşamaq və inkişaf hüququ

Hər bir uşağın yaşamaq, qayğı və inkişaf hüququ vardır.

Maddə 12.

Fikrini ifadə etmək hüququ.

Uşaqlar necə düşündüklərini, nə baş verdiyini danışmaq hüququna malikdirlər. Böyüklər onların problemləri ilə bağlı qərar qəbul etdikdə belə, öz fikirlərini söyləmək hüquqları var.

Maddə 9.

Valideynlərindən ayrılmamaq hüququ.

Uşaqlar, əgər onların xoşbəxtlikləri üçün maneə yoxdursa, öz valideynlərindən ayrılmalı deyillər (əgər valideynlərdən biri onlarla pis rəftar edirsə). Valideynləri ayrılan uşaqların hər iki valideynlə təmasda olmaq hüququ var. Müxtəlif ölkələrdə yaşayan ailələrin yerlərini dəyişmək və birləşmək hüququ var.

Maddə 27.

Həyat səviyyəsi hüququ.

Valideynlər uşağın inkişafı üçün adekvat həyat şəraitini təmin etməyə borcludurlar. Hökumət, xüsusilə valideynlər işlədiyi zaman uşaqlara dəstək üçün xidmət göstərilməsi yolu ilə valideynlərə kömək etməlidir.

Maddə 28.

Təhsil hüququ.

Uşaqlar insan hüquqlarına, milli və mədəni dəyərlərə hörmət edən, şəxsiyyətə və qabiliyyətin inkişafına imkan yaradan təhsil hüququna malikdirlər. İbtidai təhsil pulsuz olmalıdır. Məktəbdəki nizam-intizam uşaqların insani ləyaqətinə hörmət etməlidir.

Maddə13.

İnformasiya almaq hüququ.

Uşaqlar müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrindən birgə informasiya almaq və faydalanmaq hüququna malikdirlər. Televiziya, radio və qəzetlər uşaqların başa düşə biləcəyi materialı təqdim etməlidirlər, onlara zərər gətirəcək materiallar bəyənmeməlidirlər.

Maddə 24, 26.

Sosial təminat və sağlamlıq hüququ.

Uşaqlar sağlam və firavan qalmaları üçün yüksək keyfiyyətli səhiyyə, sosial təminat xidmətləri, təmiz su, qida, təmiz ətraf mühit hüququna malikdirlər.

Maddə 18.

Ailə həyatı hüququ.

Ailənin əsas funksiyası uşağın tərbiyəsidir. Valideynlər uşağın tərbiyəsinə görə eyni məsuliyyət daşıyırlar, onlar hər zaman hər bir uşaq üçün nəyin yaxşı olduğu barədə düşünməlidirlər.

Maddə 40.

Azyaşlıların hüququ.

Qanun pozuntusunda təqsirləndirilən uşaqlar hüquqi kömək almalıdırlar. Uşaqlar üçün həbs cəzası ancaq ən ciddi qanun pozuntusu zamanı verilməlidir.

Maddə 14.

Fikir azadlığı, vicdan və məzhəb hüququ.

Uşaqların fikirləşmək, istənilən bir şeyə inanmaq, etiqad etmək hüququ var, əgər bu, başqalarının öz hüquqlarından faydalanmağına mane olursa. Valideynlər öz uşaqlarını bu məsələlər üzrə yönəltməlidirlər.

Maddə 16.

Şəxsi həyat hüququ.

Uşaqların şəxsi həyat hüququ var. Qanun uşaqları onların həyat tərzinə, təmiz adına, ailəsinə və evinə olan müdaxilələrdən qorumalıdır.

Maddə 30 və 31

Əyləncə və mədəni tədbirlər hüququ.

Bütün uşaqların istirahət və əyləncə, həmçinin mədəni və bədii fəaliyyət hüququ var.

Maddə 15.

Sərbəst birləşmə hüququ.

Uşaqların qrup və təşkilatlarda sərbəst birləşmə hüquqları var, əgər bu, başqalarının öz hüquqlarından faydalanması mane olursa.

Maddə 21.

Alternativ qayğı və övladlığa götürülmə hüququ.

Hökumətin vəzifəsi uşaqları alternativ qayğı ilə təmin etmək, uşaqların dini etiqadına, mədəni, etnik mənşəyinə hörmət etmək, zəmanət verməkdir ki, ancaq səlahiyyətli orqanlar övladlığa götürməni həyata keçirsinlər.